

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 22 december 2023

Mål nr

B 4926-23

PARTER

Klagande

OG

Ombud och offentlig försvarare: Advokat LG

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Olaga intrång

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2023-06-07 i mål B 4790-23

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

LG ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av OG i Högsta domstolen med 11 070 kronor. Av beloppet avser 8 856 kronor arbete och 2 214 kronor mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

OG har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från ansvar för olaga intrång.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. I samband med en demonstration för klimatet gick OG tillsammans med andra demonstranter in i Volvo Cars butik – ett s.k. showroom – i centrala Stockholm. Lokalen var vid det tillfället öppen för allmänheten. Inne i lokalen satte demonstranterna sig ned och sjöng och de fällde också ut en banderoll. Personalen beslutade, på grund av demonstrationen, att stänga butiken i förtid. Polisen informerade demonstranterna om beslutet och bad dem att lämna lokalen. Polisen informerade också demonstranterna om att de skulle rapporteras för olaga intrång om de stannade kvar i lokalen. Vissa av demonstranterna gick då ut medan andra, däribland OG, stannade kvar. Efter tio till femton minuter avlägsnade polisen de kvarvarande demonstranterna.
2. OG åtalades för olaga intrång. Tingsrätten dömde honom enligt åtalet till dagsböter. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.

3. OG har i Högsta domstolen gjort gällande att det inte har varit fråga om en sådan lokal som avses i bestämmelsen om olaga intrång, att han inte stannat kvar obehörigen, att förfarandet har legat inom ramen för hans demonstrations- och yttrandefrihet samt att han ska vara fri från ansvar på grund av nöd (klimatnödläge).

Vad målet gäller

4. I målet aktualiseras frågan om vilka lokaler som skyddas av straffbestämmelsen om olaga intrång. Målet gäller emellertid framför allt frågan om hur rekvisitet ”obehörigen ... stannar kvar” ska tolkas och tillämpas i en situation där någon stannar kvar i en lokal som varit öppen för allmänheten men som stängts medan personen befinner sig i lokalen. Vid bedömningen aktualiseras bl.a. frågan om vilken betydelse som ska tillmätas sådana fri- och rättigheter som tillkommer demonstranter.

Olaga intrång

5. För olaga intrång döms, om gärningen inte utgör hemfridsbrott, den som obehörigen tränger in eller stannar kvar i en byggnad eller ett fartyg, på en gårdsplan eller på en annan liknande plats (se 4 kap. 6 § andra stycket brottsbalken).

6. En första förutsättning för att olaga intrång ska ha begåtts är att gärningen avser en relevant lokal eller plats. I rättsfallet ”Skrantahallen” NJA 1995 s. 84 angav Högsta domstolen att bestämmelsen om olaga intrång inte kan förstås på annat sätt än att den är avsedd att utgöra ett skydd för lokaler och vissa andra utrymmen som inte är tillgängliga för allmänheten. Med den utgångspunkten gjorde Högsta domstolen bedömningen att ”en affärslokal, dit

allmänheten har fritt tillträde under dess öppethållande, [inte kan] anses vara en sådan lokal som åsyftas i 4 kap. 6 § 2 st. brottsbalken”.

7. Det står klart att Högsta domstolens uttalanden – även om de rent språkligt kan läsas på annat sätt – avser endast den tid under vilken den ifrågavarande lokalen är öppen för allmänheten och att rättsfallet inte innebär att affärslokaler generellt skulle vara undantagna från tillämpningsområdet för olaga intrång. När en lokal först är öppen för allmänheten och därefter stängs bör stängning normalt anses ha skett när ett beslut om detta har fattats och de som befinner sig i lokalen informerats om detta.

8. För att ett olaga intrång ska ha begåtts fordras vidare, i det avseende som nu är aktuellt, att personen har stannat kvar i lokalen eller på platsen sedan den stängts. En person som redan befinner sig i lokalen måste ges skälig tid för att lämna den, men det finns därefter inte något krav på att personen ska ha stannat kvar under någon viss tidsperiod.

9. Slutligen fordras att inträngandet eller kvarstannandet skett obehörigen. Detta krav innebär att en gärning som skett med samtycke i det enskilda fallet eller som har stöd i t.ex. föreskrifter, avtal eller sedvana inte faller inom det straffbara området. I Högsta domstolens praxis har vidare uttalats att bestämmelsen får anses ge utrymme för en viss intresseavvägning i det enskilda fallet och att bestämmelsens tillämpningsområde bör avgränsas så att handlingar som kan antas mer allmänt uppfattas som inte i egentlig mening klandervärda faller utanför tillämpningsområdet (se ”Trapphuset vid Renmarkstorget” NJA 1987 s. 148; jfr även ”Skåneterminalen” NJA 1983 s. 662).

10. Ansvar för olaga intrång förutsätter att gärningen begåtts uppsåtligen (jfr 1 kap. 2 § första stycket brottsbalken). Som utgångspunkt bör det vara tillräckligt att gärningsmannen har uppsåt till de faktiska omständigheter som

domstolen lägger till grund för bedömningen att intrånget eller kvarstannandet skett obehörigen och att det är fråga om en relevant lokal eller plats. Undantag kan gälla vid en olaglig husrannsakan och motsvarande undersökningar där det torde förutsättas att även det faktum att åtgärden var olaglig omfattas av gärningsmannens uppsåt (jfr SOU 1953:14 s. 168 och Agneta Bäcklund m.fl., Brottsbalken, En kommentar, supplement 23, juli 2023, kommentaren till 4 kap. 6 § s. 4 och 7).

Betydelsen av grundläggande fri- och rättigheter för tillämpningen av reglerna om olaga intrång

11. Vid demonstrationer utnyttjar deltagarna normalt sin grundläggande yttrande-, mötes- och demonstrationsfrihet (jfr bl.a. 2 kap. 1 § regeringsformen och artiklarna 10 och 11 i Europakonventionen). Det måste emellertid anses stå klart att det i regel inte uppstår någon direkt konflikt mellan straffbestämmelsen om olaga intrång och de nyss nämnda fri- och rättigheterna. (Jfr ”Rädda Voxnadalen” NJA 1982 s. 621; jfr även *Appleby and Others v. the United Kingdom*, no. 44306/98, 6 May 2003, §§ 47 och 48 ECHR 2003-VI.)

12. Det hindrar inte att t.ex. mötes- och demonstrationsfriheten någon gång kan behöva tillmätas betydelse vid tolkningen och tillämpningen av bestämmelsen om olaga intrång. I sammanhanget måste emellertid beaktas att den gärning som begås vid olaga intrång mer sällan är direkt kopplad till utövandet av de aktuella fri- och rättigheterna, såsom fallet är när det är ett yttrande av något slag som utgör själva brottet (jfr situationen när yttrandefriheten behöver beaktas vid t.ex. hets mot folkgrupp eller vid hot mot tjänsteman; se t.ex. ”Anförandet i fullmäktige” NJA 2023 s. 246 respektive ”Raplåten” NJA 2021 s. 215). Fråga är, vid olaga intrång, snarare om en gärning som begås i samband med eller vid sidan om utövandet av t.ex. mötes-

eller demonstrationsfriheten. Det innebär att behovet av att vid bedömningen beakta den enskildes fri- och rättigheter är begränsat och aktualiseras endast i undantagsfall. När sådana hänsyn behöver tas kan det som utgångspunkt ske vid den intresseavvägning i det enskilda fallet som bestämmelsen anses ge utrymme för.

Nöd

13. Enligt 24 kap. 4 § brottsbalken föreligger nöd när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse. För att ett handlande i nöd ska vara fritt från ansvar krävs också att handlingen inte har varit oförsvarlig.

14. Det är i och för sig inte uteslutet att nöd i brottsbalkens mening kan anses föreligga med hänvisning till intressen kopplade till miljön. Men för att en invändning om nöd ska kunna leda till ansvarsfrihet fordras att gärningen på ett någorlunda konkret och omedelbart sätt kan bidra till att rädda det intresse som hotas och ligger till grund för nödsituationen. Det är alltså inte tillräckligt att en gärning på ett allmänt plan kan sägas innebära ett främjande av det intresse som hotas. Det innebär att det i praktiken är ytterst sällsynt att en gärning kan anses tillåten med hänvisning till hot mot mer övergripande intressen, hot vilka enstaka gärningar sällan kan avvärja.

Bedömningen i detta fall

Olaga intrång?

15. I målet är utrett att OG deltog i en demonstration för klimatet och att han stannade kvar i Volvo Cars butik efter det att personalen fattat beslut om att i förtid stänga lokalen för allmänheten och polisen uppmanat honom att lämna den.

16. Sedan lokalen stängts omfattades den av bestämmelsen om olaga intrång. Polisen meddelade demonstranterna om stängningsbeslutet. OG stannade efter denna tidpunkt kvar i lokalen i tio till femton minuter. Detta utgör ett kvarstannande i den mening som avses i bestämmelsen. (Jfr p. 6–8.)

17. Vid bedömningen av om kvarstannandet skett obehörigen finns visserligen ett visst utrymme för att ta hänsyn till att en gärning begås i anslutning till att någon utövar sin demonstrations-, mötes- och yttrandefrihet. Nyss nämnda friheter kan emellertid inte ges någon betydelse när det, som i detta fall, handlar om ett tydligt och markerat kvarstannande i en affärslokal efter att den stängts. (Jfr p. 11 och 12.)

18. Gärningen är inte att se som tillåten med stöd av reglerna om nöd i 24 kap. 4 § brottsbalken (jfr p. 14) och OG har haft erforderligt uppsåt (jfr p. 10).

19. OG ska alltså dömas för olaga intrång. Det av hovrätten bestämda bötesstraffet framstår som väl avvägt. Hovrättens domslut ska följaktligen fastställas.

Övriga frågor

20. LG har begärt ersättning med 26 070 kronor. I beloppet ingår en kostnad om 12 000 kronor exklusive mervärdesskatt för ett rättsutlåtande. Den aktuella rättsfrågan är inte sådan att det varit skäligen motiverat att anlita en särskild sakkunnig (jfr ”GPS-puckarna” NJA 2020 s. 703 p. 47). Någon ersättning ska därför inte utgå i den delen. I övrigt är den begärda ersättningen skäligen.

21. LG ska alltså tillerkännas ersättning med 11 070 kronor.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Petter Asp (referent),
Stefan Reimer, Christine Lager och Margareta Brattström
Föredragande har varit justitiesekreteraren Caroline Smith